

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1930

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἄρκετά εὐρεῖαν ἀνάλυσιν κάμνει τοῦ σημερινοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, τονίζων τὴν μεγάλην αὐτοῦ πρόοδον τόσον ἀπὸ μηχανικῆς ὅσοι καὶ ἀπὸ συντακτικῆς ἀπόψεως. Δίδει δὲ λεπτομερῆ κατάλογον τῶν σημερινῶν ἐφημερίδων με χαρακτηριστικὰ λεπτομερείας. Νομίζομεν μάλιστα ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται πολὺ εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι τὸ βιβλίον ἐχοῦσιν εἰς ξένην γλῶσσαν καὶ ἀπευθύνεται εἰς κοινὸν μὴ ἔχον οὐδεμίαν ἰδέαν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Πάντως ὁμοίως νομίζομεν ὅτι θὰ ἠδύνατο τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος, περὶ τοῦ σημερινοῦ τύπου, νὰ καταλάβῃ ὀλιγώτερον χωρὸν καὶ νὰ ἠξάνετο τὸ πρῶτον μέρος, τὸ περὶ τύπου πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανόστασιν.

Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ βιβλίου ἀσχολεῖται μὲ τοὺς σημερινούς δημοσιογράφους, τοὺς μισθοὺς καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν, καὶ τὴν περὶ τύπου ἑλληνικὴν νομοθεσίαν. Δὲν δύναται κανεὶς παρὰ εὐκαίρως νὰ ἀπευθῆναι εἰς τὸν συγγραφεῖα, ὅστις εἰς ὀλίγας σχετικῶς σελίδας κατέρθωσε νὰ δώσῃ μίαν πλήρη εἰκόνα τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου καὶ νὰ παράσχῃ πολὺτιμον ὁδηγὸν εἰς πάντα θέλοντα νὰ μελετήσῃ εὐρύτερον τὸ ζήτημα.

Κ.Κ.

**Φάνη Μιχαλοπούλου: Ρήγας ὁ Βελεσιτλής.
(1757—1798) (*).**

Ὁ κ. Φάνης Μιχαλόπουλος δὲν εἶναι μόνον ἓνας ἀξιόλογος δοκιμογράφος καὶ αισθητικός· εἶναι ἀκόμα καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐσυνείδητους, πιὸ τολμηροὺς καὶ ζωντανούς μελετητῆς καὶ ἐρευνητῆς τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας. Χρόνια τώρα δημοσιεύει διάφορα ἀρθρα καὶ μελέτες σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, πού δείχνουν ὅτι ὄχι μόνον κινεῖται μὲ τέλεια ἀνσση στὰ ἀπέραντα καὶ ἀνεξερευνήτα ἀκόμη πλαίσια τῆς νέας μας ἱστορίας, μὰ καὶ πραγματικὸν πολυτιμότερον γιὰ ἓνα καλλιτέχνη ἱστορικό, ὅτι ξέρει νὰ συνθέτῃ, νὰ ὀλοκληρῶναι, νὰ φουσᾷ ζωὴ στὸ ἄψυχο ἱστορικὸ ὕλικόν. Ἄν τὸ ἦφος τοῦ ἦτον πιὸ ἐπιμελημένο καὶ ἀφινότερον περισσότερο στὴν διαίσθησιν καὶ τὴν φαντασίαν τοῦ ἐκεῖ ὅπου κατ' ἀνάγκην πρέπει ν' ἀφεθεῖ—τότε δίχως ἀμφιβολία θὰ ἦταν ὁ καλλίτερος νέος ἱστορικός ἐρευνητῆς μας. Μὰ καὶ ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται ὡς σήμερον, δὲν ξεύρω ἂν δὲν εἶναι ὁ πιὸ καλός. Ἡ μονογραφία τοῦλάχιστον πού ἐξέδωκε γιὰ τὸν Ρήγα, εἶναι ἀπὸ τίς δύο τρεῖς καλύτερες τοῦ εἴδους αὐτοῦ πού ἐφάνηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια.

* * *

Ὁ κ. Μιχαλόπουλος ξέρει νὰ συνθέτῃ καὶ νὰ ὀργανῶναι τὸ ὕλικόν του· τὸ αἰσθάνεται κανεὶς διαβάζοντας τὸ βιβλίον του. Μολονότι αὐ-

στηρότατα ἱστορικόν, διαβάζεται ἀπ' τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, μὲ μεγάλη εὐχαρίστησιν. Ἡ συνάρτησις τῶν γεγονότων εἶναι ὀργανικὴ καὶ ἀβίαστη, καὶ ἡ κεντρικὴ μορφή, ὁ Ρήγας, εἶναι πάντα στὴν πρώτη γραμμὴ. Νοιώθει κανεὶς ὅτι ὄλα τὰ ἄλλα γεγονότα δὲν ἐξιστοροῦνται παρὰ μόνον γιὰ νὰ φωτίσουν πληρέστερα, λαμπρότερα τὴν κεντρικὴν μορφήν.

Ὁ κ. Μιχαλόπουλος παρακολουθεῖ τὸν Ρήγα βῆμα πρὸς βῆμα σ' ὅλην τὴν δράσιν του· μᾶς περιγράφει τὰ περιβάλλοντα ὅπου ἀπέκτησε τὴν πολιτικὴν πείραν καὶ μόρφωσίν του, τοὺς ἀνθρώπους πού τὸν ἐπηρέασαν, τὰ σχέδιά του, τίς ἐνεργειὰς του γιὰ τὴν πραγματοποίησίν των, ὅλους τοὺς πολιτικούς καὶ διπλωματικούς του «ἐλιγμούς», τίς συνεννοήσεις του μὲ τοὺς γάλλους καὶ τὸν Ναπολέοντα, τὴν ἐντονώτατη καὶ ἀδιάκοπὴν του προπαγάνδαν· μᾶς μιλεῖ γιὰ τίς ἰδέας του, γιὰ τὰ «θούρια» του, γιὰ τὰ ἄλλα του ἔργα. Στὴν ἐμφάνισιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Ρήγα τηρεῖ ὁ κ. Μιχαλόπουλος τὴν κλασσικὴν τακτικὴν τῶν συντηρητικῶν ἱστορικῶν δὲν μᾶς μιλεῖ ἀρκετὰ γιὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἠρωῶς του, γιὰ τὸν ἀνθρωπο, ὕλικόν καὶ ἠθικόν· εἶναι ἀλήθεια ὅτι λείπουν τὰ σχετικὰ δοκουμένα· μὰ ἐδῶ ἀκριβῶς θὰ ἠθελα νὰ φανεῖ ὁ κ. Μιχαλόπουλος λίγο πιὸ τολμηρός, πιὸ μοντέρνων ἀντιλήψεων ἱστορικός, καὶ συμπληρώνοντας μὲ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν διαίσθησιν τὰ κενὰ τῶν δοκουμένων, νὰ μᾶς φέρῃ πιὸ κοντὰ μας τὸν Ρήγα. Ὁ Μωρονά, ἐξαιρετικὸς βιογράφος, γράφει στίς «Ἀπόψεις τῆς Βιογραφίας»: «τί χαρὰ ν' ἀνακαλύπτει κανεὶς π.χ. ὅτι ὁ Ντ' Ὀρσαι γελοῦσε δυνατὰ κάμνοντας χά! χά! καὶ σφιγγοντας μὲ πολὺ μεγάλη δύναμιν τὸ χέρι τῶν φίλων του».

Αὐτὸ τὸ «χά! χά!», τὸ ὕλικόν δηλαδὴ στοιχεῖον, θὰ ἠθελα νὰ τὸ μεταχειρισθεῖ κάπως ὁ κ. Μιχαλόπουλος, ἔστω καὶ ριψοκινδυνεύοντας, γιὰ νὰ πλαστουργήσῃ τὸν Ρήγα. Δὲν τὸ μεταχειρίσθηκε καθόλου. Ἐτσι ὁ ἠρωῶς του μένει ἀφηρημένος καὶ ἀχνός. Δὲν εἶναι ὁ Ρήγας, ὁ ἀνθρώπος μὲ τὰ ὀρισμένα ἐλαττώματα καὶ προτερήματα, μὲ τίς μικρότητες ἴσως, τίς ἀδυναμίας, τίς ἀσχημίας, πλάι καὶ μαζὶ μὲ τὰ ἐξοχά του χαρίσματα, ὁ χοντρός ἢ ἀδύνατος, ὁ λυμφοειδής ἢ αἱματώδης, ἀλλ' ὁ μέγας πατριώτης πού ἀφιέρωσε ὄλη τὴν ψυχὴν καὶ ὄλη τὴν σκέψιν του στὴν πατρίδα του. Καὶ τέτοιος μόνον ἂν ἦσαν πράγματι, μέγας δηλαδὴ πατριώτης, ἀρεμπτος, ἐνόρετος, ἀνεπίληπτος, πάλι θὰ ἦταν συμβατικός. Γιὰ τὸ δὲν ὑπάρχουν ἐνιαῖοι καὶ μονοκόμματοι ἀνθρώποι, μὰ ὄλοι ἔχουν καὶ σκιὰς μαζὶ μὲ τὴν κλοῦσιαν λάμπην των.

Ἀξιόλογος εἶναι ὁ κ. Μιχαλόπουλος ὡς ἱστορικός κριτικός. Κανένα γεγονός δὲν μένει στὴν μονογραφίαν του ἑκάρρωτο, ἀνεξήγητο· ὄλα δικαιολογοῦνται καὶ ἐξηγοῦνται, καὶ ὄλα ἐξετάζονται μὲ τὴν μεγαλύτην ἀμεροληψίαν. Σὲ τοῦτο εἶναι ἀληθινὰ ὑποδειγματικός· δὲν τὸν ἀπασχολεῖ παρὰ μόνον ἡ ἀλήθεια. Ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ ὀρισμένο κομμάτι τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος καὶ νὸ μᾶς τὸ ἱστορήσῃ ὅσο τὸ δυνατόν ζωντανώτερα καὶ ἀκριβέστερα. Αὐτὸ θάνα

(*) Γιὰ τὸ βιβλίον αὐτό, ἔγραψε καὶ ὁ συνεργάτης μας κ. Ι. Μ. Π. στὸ 82^{ον} τεύχος.

πάντα τὸ κύριο μέλημα κάθε γνησίου ιστορικού. Γιὰ τοὺς Φαναριώτες, γιὰ τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο, κάνει λεπτότατες παρατηρήσεις, τοὺς σκισάρει σύντομα καὶ ἀδρά, προσπαθεῖ νὰ καθορίσει τὴ δράση τους τέτοια πού πράγματι ὑπῆρξε, ὀλοκληρώνει καὶ φρατίζει σχεδὸν μὲ νέο φῶς τὴν ψυχολογία τους. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως εἶναι ὅτι, μολονότι τὰ ὑπάρχοντα δὲν μᾶς δείχνουν συνοχή στὴ δράση τοῦ Ρήγα, λόγφ τῶν κενῶν πού παρουσιάζουν, ὁ κ. Μιχαλόπουλος, χωρὶς νὰ καταφεύγει σὲ τεχνητὲς προσκολλησεις καὶ συμπληρώσεις κενῶν, κατορθώνει νὰ μᾶς παρουσιάσει τὴν δράση αὐτὴ μὲ συνοχή καὶ ἐνότητα. Καὶ αὐτὸ μού φαίνεται πῶς εἶναι τὸ λεπτότερο καὶ καλλιτεχνικώτερο μέρος τῆς ἐργασίας του.

Μίλησα στὴν ἀρχὴ τοῦ σημειώματός μου γιὰ τὴν γλῶσσα τοῦ κ. Μιχαλόπουλου· εἶναι πολὺ ἀκατόστατη καὶ ἀναρχική, καὶ ἀσφαλῶς θὰ ζημίωνε πολὺ περισσότερο τὸ ἔργο του, ἢν τὸ ὕφος του δὲν ἦταν τόσο γοργὸ καὶ ζωηρὸ. Ἀληθινὰ ξαφνίζομαι πῶς καλλιτέχνης σὰν τὸν κ. Μιχαλόπουλο δείχνει τόση ἀδιαφορία γιὰ τὴ γλῶσσα.

Π.

Ν. Π. Δούρου : «Δημιουργικὲς Δυνάμεις».

Ὁ κ. Ν. Δούρος, μολονότι «διδάκτωρ τῆς νομικῆς»— αὐτό, ὑποθέτω, σημαίνουν τὰ δύο στοιχεία Δ. Ν. πού ἔβαλε κάτω ἀπ' τ' ὄνομά του — φαίνεται ὡστόσο ὅτι κατέγινε ἀρκετὰ καὶ μὲ λογοτεχνικά, καὶ μὲ αἰσθητικά, καὶ μὲ φιλοσοφικά, ἀκόμη ζητήματα. Δὲν κατορθώσε ὅμως ὡς τώρα νὰ μορφώσει γνῶμες ἀληθινὰ προσωπικὲς γιὰ τὰ ζητήματα πού μιλεῖ, καὶ ἔτσι τὸ βιβλίο του «Δημιουργικὲς Δυνάμεις» πότε ἀπηχεῖ γνῶμες ἄλλων καὶ πότε ἀναδίνει ἕναν κούφιο τόνο ρητορικό. «Ὅποιος δὲν ἄκουσε μέσα του τὴ φωνὴ τῆς ἀγάπης ἔζησε πάντοτε, ἀδιάκοπα, μιά νεκρὴ ζωὴ. Ἐζήσε ἕνα εἶδος θανάτου. Μιά λανθάνουσα ψεύτικη καὶ ἀνούσια ζωὴ. Εἶναι μιά μηδενισμένη ὑπαρξις». «Ἡ ἀληθινὴ τέχνη μᾶς πλησιάζει στὸ Θεό. Εἶναι μιά ἰσχυρὴ αἰσθησις. Ἰσχυρὴ καὶ αὐτὴ ὅπως ὁ πόνος».

Στὸ ὕφος αὐτὸ καὶ στὸν τόνο αὐτὸ εἶναι γραμμένο ὅλο τὸ βιβλίο. Ὁ κ. Δούρος μιλεῖ γιὰ τὰ ἐσωτερικώτερα πράγματα μὲ τὸν ἐξωτερικώτερο τρόπο. Σκέψεις, ιδέες, πίστεις, αἰσθητήματα μαδοῦν σιὰ χέρια του καὶ ρηχαίνουν. Ἀπὸ τίποτε δὲν μορεῖ πραγματικὰ νὰ συγκινηθεῖ καὶ γιὰ τίποτε νὰ μᾶς δώσει μιά ἀληθινὴ συγκίνηση. Μένει διαρκῶς στὸ περιθώριο τῶν πραγμάτων.

Οἱ «Δημιουργικὲς Δυνάμεις» ἀνήκουν σὲ μιά κατηγορία βιβλίων πού παραπλήθυναν τώρα τελευταία στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ξέρεи κανεὶς τί ἀκριβῶς εἶναι. Πάντως δύσκολα μποροῦν νὰ καταταχθοῦν στὴν λογοτεχνία, ἀκόμη λιγώτερο στὴν αἰσθητική, καὶ ἀκόμη πιὸ λίγο, φυσικά, στὴν φιλοσοφικὴ σκέψη. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ κουβεντολόι, οὔτε θελκτικὸ ὅμως οὔτε εὐχάριστο.

Π.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἐνα ἀνώνυμον ἀλλὰ βρασιζμένον ἐπὶ ἀκριβεστάτων πληροφοριῶν ἄρθρον εἰς τὴν «Ἑλληνικήν», δίδει ἀφορμὴν νὰ διατυπώσωμεν μερικὰς σκέψεις, αἱ ὅποια νομίζομεν ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἀποτελέσει τὴν βᾶσιν τοῦ προγράμματος τῶν ἑορτῶν τῆς Ἑκατονταετηρίδος. Ὁ ἀνώνυμος ἀρθρογράφος (ὁπογράφεται μὲ ἕνα Ω), ἐλέγχων τὸ πρόγραμμα τῶν ἑορτῶν πού θὰ δοθοῦν εἰς τὴν Ζάκυνθον διὰ τὴν Ἑκατονταετηρίδα, τονίζει, πολὺ δικαίως, ὅτι μὲ τὰ χρήματα πού πρόκειται νὰ δαπανηθοῦν διὰ τὰς δεξιώσεις, τὰ γεύματα καὶ τοὺς κανονισολισμούς, μπορούσα νὰ γίνουν ἔργα θετικώτερα καὶ οὐσιαστικώτερα,—ἔργα πού νὰ ἔχουν, ἐννοεῖται, σχέσιν μὲ τὴν Ἑκατονταετηρίδα. Καὶ συγκεκριμένως προτείνει τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν καλὴν συντήρησιν τοῦ σπιτιοῦ ὅπου ἐγεννήθη ὁ Διονύσιος Σολωμός.— ἐνὸς ἐρείπιου πού ἔχει γίνεи σταῦλος χάρις εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀρμοδίων,— καὶ εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς πολυτίμου βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτη Δε-Βιαζή, ἡ ὁποία καταστρέφεται μέσα εἰς τὰ 38 κιβώτια ὅπου εἶναι συσσωρευμένη.

—Ὁ ἀνώνυμος ἀρθρογράφος προτείνει, ἐπίσης, ὅπως ὀρισθῇ ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν Ἑκατονταετηρίδος μιά ἡμέρα διὰ τὴν ἀπότιον φόρον ἐγγνωμοσύνης ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸν ἐθνικὸν των ποιητῆν, ἐπιμένει ὅμως εἰς τὴν καλύτεραν χρησιμοποίησιν τῶν χρημάτων τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑκατονταετηρίδος διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἔργων περισσότερο οὐσιαστικῶν ἀπὸ τὰ γεύματα καὶ τοὺς κανονισολισμούς. Εἰς τὸν ἔπικροτοῦμεν κ' ἑμεῖς καὶ πιστεύομεν ὅτι ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑκατονταετηρίδος θὰ ἦτο ἀσυγκρίτως σοβαρώτερα, ἂν τόσον ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ὅσον καὶ αἱ τοπικαὶ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων, πού νὰ δείχνουν περισσοτέρον τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἐνδόξους προγόνους των, ἀπὸ τὴν διάθεσιν των διὰ κενόφρον ρητορικοὺς λόγους καὶ πανηγύρεις. Καὶ ἔργα αὐτοῦ τοῦ εἶδους θὰ μπορούσαν νὰ ἐκτελεσθοῦν εἰς ὅλας τὰς μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Λεῖπουν τότε πράγματα ἀπὸ τὸν τόπον αὐτόν, ὥστε πολὺ φοβούμεθα ὅτι θὰ ὑπάρχη καιρὸς διὰ τὴν ἀπόκτησιν των ἀκόμη καὶ εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος μας!

—Ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς σημειώματος τοῦ κ. Μιχ. Ροῦτὰ εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἀναφερομένου εἰς τὴν σκέψιν περὶ ἰθρύσεως καὶ θερινοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου, ἔγινε ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἰδίας εφημερίδος ἐνδιαφέρουσα συζήτησις μεταξὺ τῶν κκ. Σανοπούλου καὶ Ροῦτὰ. Ἐπιστηρίχθη ἰδίως ἀπὸ τὸν κ. Σανοπούλου ἡ ἀνάγκη τῆς καθιερώσεως θερινῆς περιόδου διὰ τὸ ἐθνικὸν θέατρον, τὸ ὅποτον πρέπει, φυσικά, νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν αἰσθητικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ περιφρονῇ τὰς συνηθείας του. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως ξέρομε, πηγαίνουν στὸ θέατρο τὸ καλοκαίρι περισσότερο παρὰ τὸν χειμῶνα. Καὶ πρέπει, βέβαια, νὰ δημιουργηθῇ οἰγά-οἰγά χειμερινὴ σκιζόν, εἰς τὴν ὅποισιν θὰ διδάσκωνται σοβαρώτερα ἔργα. Ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον τὸ ἐθνικὸν θέατρον ὑποχρεοῦται νὰ μὴν εἶναι μόνον χειμερινόν. Καὶ τοῦτο διὰ